

จับกระแส

ผดุง.เบญจมาศ บุณดาวงศ์
โรงพยาบาลโนนคูณ
ผดุง.จินดาพร อุปัทม์
สสจ.ศรีสะเกษ

จาก RDU Community สู่ RDU Province ถอดบทเรียนความสำเร็จที่ “ศรีสะเกษ”

จากที่การขับเคลื่อนเรื่องการใช้ยาอย่างสมเหตุผลสู่จังหวัด (RDU Province) เป็น 1 ใน 60 ตัวชี้วัดการทำงานของกระทรวงสาธารณสุข ในปีนี้ ทำให้ประสบการณ์การทำงานส่งเสริมการใช้ยาอย่างสมเหตุผลในชุมชน (RDU Community) ที่จังหวัดศรีสะเกษ เป็นบทเรียนที่มีคุณค่าต่อการเรียนรู้และสอดคล้องกับกระแสปัจจุบันเป็นอย่างยิ่ง

ในปี 2563 สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดศรีสะเกษมีนโยบายจัดตั้งชุมชนต้นแบบส่งเสริมการใช้ยาอย่างสมเหตุผลในชุมชนอำเภอละ 1 ชุมชน รวม 22 ชุมชน เพื่อตอบรับนโยบายจากกระทรวงสาธารณสุขที่ต้องการขยายงาน RDU Community โดยกลุ่มงานคุ้มครองผู้บริโภคและเภสัชสาธารณสุข สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดศรีสะเกษ เป็นองค์กรกลางในการสนับสนุนและประสานการดำเนินงานในภาพรวมของจังหวัด และทำงานบูรณาการร่วมกับภาคีเครือข่าย โดยหนึ่งในภาคีที่สำคัญคือ เครือข่ายคุ้มครองผู้บริโภคด้านสาธารณสุขอำเภอโนนคูณ (คปส.โนนคูณ)

ทั้งนี้ อำเภอนนทบุรี ถือเป็นพื้นที่ต้นแบบที่มีการขับเคลื่อนงานได้ครบทั้ง 5 ด้าน ตามกรอบแนวทางการดำเนินงานของกระทรวงสาธารณสุข ได้แก่

- 1) การเฝ้าระวังความปลอดภัยด้านยาเชิงรุกในโรงพยาบาล:
- 2) การเฝ้าระวังความปลอดภัยด้านยาเชิงรุกในชุมชน (ออกตรวจเฝ้าระวัง)
- 3) การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน (เครือข่าย)
- 4) การส่งเสริมการใช้ยาอย่างสมเหตุผลในภาคเอกชน (เน้นร้านชำ) และ
- 5) ความรอบรู้ด้านยา การสร้างความรอบรู้ด้านการใช้ยาอย่างสมเหตุผล มีความรู้ รู้เท่าทัน)

อีกทั้งยังเป็นหนึ่งในพื้นที่นำร่องการขับเคลื่อน **โครงการขยายเครือข่ายชุมชนต้นแบบส่งเสริมการใช้ยาอย่างสมเหตุผลในชุมชน จังหวัดศรีสะเกษ** ร่วมกับ กพย. ด้วย

การทำงานขยายเครือข่าย RDU Community กับ กพย. ในครั้งนี้มุ่งให้เกิดชุมชนต้นแบบส่งเสริมการใช้ยาอย่างสมเหตุผลในจังหวัดศรีสะเกษ อำเภอละ 1 ชุมชน รวม 22 ชุมชน และแต่ละชุมชนมีการดำเนินงานครบ 5 ด้าน โดยใช้ต้นแบบของอำเภอนนทบุรีไปขยายผล

ผลสำเร็จที่สำคัญ คือ การมีชุมชนต้นแบบส่งเสริมการใช้ยาอย่างสมเหตุผลในชุมชนทั้ง 22 แห่ง ตามที่ตั้งเป้าหมาย ซึ่งสามารถดำเนินงานในการเฝ้าระวังจัดการปัญหาด้านยาและผลิตภัณฑ์สุขภาพตามแนวทางส่งเสริมการใช้ยาอย่างสมเหตุผลในชุมชน โดยมีพื้นฐานการทำงานแบบบูรณาการร่วมกับเครือข่ายจากหลายภาคส่วน และเป็นศูนย์กลางการพัฒนาและขยายงานชุมชนส่งเสริมการใช้ยาอย่างสมเหตุผลสู่ชุมชนอื่น ๆ ในอำเภอของตนเอง โดยมีการประเมินผลการดำเนินงานตามเกณฑ์ชุมชนต้นแบบของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดศรีสะเกษ

นอกจากนี้ยังเกิดการสานต่อการพัฒนาศักยภาพเครือข่ายคุ้มครองผู้บริโภคจังหวัดศรีสะเกษ จากชุมชนต้นแบบ RDU Community ไปสู่การจัดตั้งเป็นองค์กรผู้บริโภค ซึ่งเครือข่าย คบส.อำเภอนนทบุรี ได้เริ่มศึกษาและเตรียมเอกสารการจัดตั้งเป็นองค์กรผู้บริโภคตั้งแต่ปลายปี 2562 โดยจังหวัดศรีสะเกษ ได้สนับสนุนการดำเนินงานทั้งประสานงานด้านการสมัคร การพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง ทำให้ปัจจุบันมีองค์กรที่ได้รับการจัดตั้งเป็นองค์กรผู้บริโภคแล้ว (ผ่าน ออกผ.3) 12 องค์กร และอยู่ระหว่างรอรับการประเมินอีก 50 องค์กร ซึ่งจะเป็นการพัฒนาเครือข่ายคุ้มครองผู้บริโภคในชุมชนอีกระดับหนึ่งที่จะทำให้เครือข่ายมีศักยภาพมากขึ้น โดยมีกฎหมายรองรับ

จากการถอดบทเรียนเบื้องหลังความก้าวหน้าที่เกิดขึ้นพบ 6 เรื่องที่มีส่วนสำคัญ ดังนี้

หนึ่ง การสื่อสารเพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน เพื่อทำงานเรื่อง RDU Community ต้องทำอย่างต่อเนื่องทั้งในระดับชุมชน เครือข่าย และทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นงานกิจกรรมที่ทำ หรือการแจ้งข่าวสาร สถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น เรื่องร้องเรียน สิ่งไม่ปลอดภัยที่พบในชุมชน รวมถึงความรู้ใหม่ ๆ จะต้อง “ไม่เป็นกลุ่มที่เงียบ ๆ หรือเป็นกลุ่มที่ไม่มีชีวิต” เพื่อให้เกิดการพูดคุยถกเถียงกัน ได้แสดงความคิดเห็น และมีส่วนร่วมตั้งแต่การทำแผนงานโครงการ

สอง ปรับฐานความรู้เรื่อง RDU Community ของเจ้าหน้าที่และคนในชุมชน ที่มีในระดับแตกต่างกัน เพราะการทำงานร่วมกันเป็นเครือข่ายจะต้องอาศัยเวลาในการปรับฐานความรู้

“ในเครือข่ายทุกคนมีความรู้ในเรื่องนี้แต่รู้สึกไม่เท่ากัน เพราะว่าแต่ละพื้นที่มีฐานเดิมไม่เท่ากัน และโครงการนี้เราเพิ่งพบกันทั้งจังหวัดอย่างเป็นทางการแค่ 2 ครั้ง จึงคิดว่าจะทำต่ออีก เพราะว่าผู้รับผิดชอบงาน RDU ของจังหวัดและเกษตรกรที่ทำงานด้านนี้รู้จักกันหมดและร่วมงานกันตลอด”
ชญ.เบญจมาศ กล่าว

สาม การรักษาเครือข่ายและสร้างแกนนำชุมชนให้เกิดแรงจูงใจที่จะทำงานต่อเนื่อง มีสิ่งที่จะต้องคำนึงถึง 3 เรื่อง คือ (1) *ไม่ละทิ้งประเด็นงานเฉพาะที่แต่ละกลุ่มสนใจและขับเคลื่อนอยู่แล้ว* เช่น กลุ่มงานสตรี งานผู้สูงอายุ ที่มีแกนนำเข้ามาร่วมทำงานคุ้มครองผู้บริโภคแต่ก็มีการทำงานในประเด็นอื่น ๆ ด้วย (2) *กระชับสายสัมพันธ์กับชุมชนให้เกิดความผูกพันกันมากขึ้น* เช่น ไปร่วมงานศพ งานบวช งานแต่ง งานปีใหม่หรืองานสำคัญต่าง ๆ ของชุมชน (3) *ยกย่องเชิดชูเกียรติและให้ค่าตอบแทนในการทำงานตามสมควร* ถึงแม้การทำงานเครือข่ายจะเป็นเหมือนจิตอาสา แต่ก็มีค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการทำงาน ทั้งค่าเดินทางและอาหารการกิน ซึ่งไม่ควรที่จะให้สมาชิกเครือข่ายต้องจ่ายเองทั้งหมด และการยกย่องเชิดชูก็สำคัญ เพื่อสร้างความภาคภูมิใจให้กับคนทำงาน และให้ทุกภาคส่วนได้เห็นผลงานที่ทำ

ความสัมพันธ์ในเครือข่ายเป็นเรื่องสำคัญมาก ถ้าเรามีความสัมพันธ์ที่ดี มีกิจกรรมอื่น ๆ ที่ช่วยเหลือกันทุกเรื่อง หรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันเรื่อย ๆ มันก็จะต่อเนื่องมั่นคง และต้องสร้างแรงจูงใจให้คนทำงานมีใจรักที่จะทำงานเพื่อคนในชุมชนของตัวเอง แกนนำของอำเภอโนนคูณทำงานมายาวนานถึง 14 ปี และเครือข่ายก็ยังคงอยู่

สิ่งที่เราได้เรียนรู้ก็คือจะต้องทำให้เขามีความสนุกและอยากทำงานกับเรา เราต้องทำให้เขารู้สึกว่าเป็นคนสำคัญ คือเครือข่ายของเราทำงานคุ้มครองผู้บริโภคก็จริง แต่คนที่เราทำงานด้วยมีหลากหลายกลุ่ม เราก็เข้าไปมีส่วนร่วมหมด แล้วเวลามีข่าวสารอะไรเราก็ดึงขึ้นมาเป็นประเด็นและสื่อสารในกลุ่มไลน์ จะส่งข่าวทุกวันว่ามีเรื่องอะไร ทั้งความรู้และสิ่งที่เป็นประเด็นของเครือข่ายเรา รวมถึงเรื่องอื่น ๆ บางทีเขาจะส่งขึ้นมา เราก็ต้องให้ความสำคัญที่จะพูดคุยด้วย บางครั้งสมาชิกเครือข่ายอาจจะส่งต่อข่าวปลอมขึ้นมา เราก็ต้องไปสื่อสารชี้ให้เห็นสิ่งที่เป็นข้อเท็จจริง โดยที่ไม่ให้ผู้ส่งข่าวนั้นรู้สึกผิดหรือเสียหน้า แต่ขอบคุณเขาที่ได้ส่งต่อมาให้เราได้รับรู้ ร่วมวิเคราะห์แลกเปลี่ยนกัน “เครือข่ายเห็นว่ามีข่าวอะไรน่าสนใจส่งขึ้นมาได้เลย จะได้เรียนรู้ด้วยกัน และช่วยกันดูว่าข้อมูลไหนเท็จหรือปลอม ข่าวสารตอนนี้เยอะมาก และเราก็ไม่ได้มีความรู้ทุกด้านนี่”

สี่ ต่อยอดหรือยกระดับจากต้นแบบที่มีอยู่ ทำให้การขยายงานไปได้เร็วขึ้น โดยจังหวัดศรีสะเกษได้นำต้นแบบหรือกรณีตัวอย่างที่ดี (Best practice) ในชุมชนนำร่องรูปแบบต่าง ๆ มาปรับใช้ให้สอดคล้องกับทั้ง 5 กิจกรรมหลักของงาน RDU Community

ห้า การทำงานเครือข่ายในระดับจังหวัดให้ประสบผลสำเร็จ มีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง 3 เรื่อง ได้แก่ (1) ต้องหาจุดที่สามารถทำงานร่วมกันหรือบูรณาการกันได้โดยไม่เพิ่มภาระงาน เพราะแต่ละภาคส่วนต่างก็มีงานหลายด้านที่ต้องรับผิดชอบ (2) การกระตุ้นให้พื้นที่ต่าง ๆ ทั่วทั้งจังหวัดนำเรื่องนี้ไปขับเคลื่อน ต้องอาศัยสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดร่วมเป็นเจ้าของโครงการ เป็นผู้ร่วมคิด ร่วมเสนอ ร่วมดำเนินการ และพิจารณาจากฐานทุนเดิมที่มีอยู่แล้ว จึงสามารถกำหนดเป็นตัวชี้วัด หรือ KPI ได้ว่าในแต่ละอำเภอจะต้องมีชุมชนต้นแบบ RDU Community เพื่อทำให้เกิดการดำเนินการ (implement) ในภาพใหญ่ (3) การมีนักจัดการเครือข่าย ที่มีคุณลักษณะเป็นแม่เหล็กในการดึงคนหรือมีกระบวนการที่เอื้ออำนวยให้คนมาทำงานร่วมกัน เป็นคนเล็ก ๆ แต่ต้องการทำเรื่องใหญ่โดยที่ตนเองไม่มีอำนาจ และต้องก้าวข้ามขอบเขตของงานสุขภาพไปสู่เรื่องอื่น ๆ ด้วย เพื่อที่จะทำงานแบบบูรณาการ

การพัฒนาศักยภาพเครือข่ายภาคประชาชนในการร่วมดำเนินงานคุ้มครองผู้บริโภคด้านผลิตภัณฑ์สุขภาพในชุมชนของตนเอง ในรูปแบบขององค์กรผู้บริโภค ให้ได้ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผล เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง บอกต่อ ชักชวนคนในชุมชนมาเป็นเครือข่ายเพิ่มขึ้น สู่อำนาจของชุมชน หรือ Community Literacy ซึ่งเป็นกุญแจดอกสำคัญที่จะช่วยเสริมให้งาน RDU Community ในพื้นที่เกิดความยั่งยืนต่อไป

การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน (เครือข่าย) : Community Participation
 ที่โครงการฯ ใช้ขยายผลให้เกิดขึ้นทุกอำเภอ

